

S. SUKHAREWA
Lutsk

«LAMENT» OF SHYMON STAROWOLSKIY: TO THE PROBLEM OF FORMING OF PUBLIC OPINION IN XVII CENTURY

Polish work of Shymon Starowolskiy, famous social figure of XVII century, «Lament Utrapionej Matki Korony Polskiej, już już konającej na Synu wyrodne, złośliwe i niedbające na rodzicielkę swoją» is characterized in the article. It's paid attention to prerequisites of author's weeping rise. The parallels were conducted between Shymon Starowolskiy's work and other lament works of epoch.

Key words: lament, political speech, Baroque, anti-Turkish literature.

С. В. СУХАРЕВА
г. Луцк

«LAMENT» ШИМОНА СТАРОВОЛЬСКОГО: К ПРОБЛЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ ОБЩЕСТВЕННОЙ МЫСЛИ В XVII в.

В статье охарактеризовано польскоязычное произведение «Lament Utrapionej Matki Korony Polskiej, już już konającej na Synu wyrodne, złośliwe i niedbające na rodzicielkę swoją» известного общественного деятеля XVII в. Шимона Старовольского. Обращено внимание на общественные предпосылки возникновения стилизованного авторского плача. Проведены параллели между произведением Шимона Старовольского и другими ламентационными произведениями эпохи.

Ключевые слова: ламент, политическая орация, барокко, антитурецкая литература.

Стаття надійшла до редколегії 30.09.2015

УДК 821.161.2

А. О. ТКАЧЕНКО
м. Київ
atain.48@ukr.net

ДО КРИТЕРІЇВ ОЦІНКИ РОМАНІВ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ

З огляду на розрізненість критеріїв оцінки текстів масової культури у статті запропоновано інтегрований підхід, що враховує не тільки традиційні вимоги до чинників змісту і форми творів, а й прагматичні інтереси видавців та запити читачів. Мета – сприяти употужненню як художньо-естетичних засад, так і читабельності романів масової культури.

Ключові слова: заманливість заголовка; композиція; психологія персонажів; мова; читабельність.

У фінальних засіданнях членів журі беруть участь переважно видавці, зацікавлені – і це природно – в доборі текстів, які, на їхню думку, добре продаватимуться. А також часом і письменники, критики та літературознавці, котрі більше уваги звертають на художні якості творів. Між цими категоріями поціновувачів виникає неабияка розбіжність думок, смакових суджень, а все ж у результаті жвавих дискусій, заповнення індивідуальних протоколів та виведення на їх основі середнього рейтингу визначаються переможці, володарі спецвідзнак, призів тощо. А на попередніх

етапах відбору майбутніх фіналістів романи оцінюють переважно групи з двох-трьох експертів-волонтерів. Для досягнення якомога більшої об'єктивності ми залучаємо до читання групи студентів спеціальності «Літературна творчість, українська мова і література». Складаємо алгоритм оцінювання так, щоб один роман прочитало 3–5 осіб, потім відбувається обговорення, оцінювання за кількома параметрами й нарешті – визначення рейтингу.

Параметри розробили з надбань класичної філології, але й додавши такі «маскультівські» позиції, як *заманливість заголовка* та

читабельність і, відповідно, прогноз щодо перспектив *продажу*. А до надбань, певна річ, належить насамперед «Поетика» Аристотеля. Цей дуже стародавній грек визначив шість елементів трагедії в такій послідовності: 1) *мітос* (міф, оповідь, звідки походять пізніші терміни *фабула* (лат.) і *сюжет* (франц.); 2) *характери*; 3) *думка* (вміння казати істотне й доречне); 4) *мова* (однаково важлива і в метризованій, і в простій формі); 5) *музика*; 6) *видовище* (найменш важливе, бо сила трагедії зберігається й без вистави, а влаштування видовища потребує радше мистецтва декоратора). Як бачимо, в такому розкладанні художнього твору на елементи *мови* відведено четверте місце. Але то грецькій мові, якій тоді ніщо не загрожувало. Нині ж наша мова найбільш потерпає порівняно з усіма іншими параметрами тексту, який іноді важко назвати художнім саме через зневагу до слова. Часом конкурсанти не гребують навіть машинним перекладом, де можна зустріти анекдотичні фрази на кшталт «Але про цього вужа – у наступній голові» («Но об этом уж – в следующей главе»).

Модернізувавши Аристотелеві «елементи», які не втратили своєї ваги й щодо романів, та «схрестивши» їх із «маскультивськими», одержуємо такі **критерії**: 1) *заманливість заголовка*; 2) *композиція (фабула, сюжет, умотивованість ситуацій)*; 3) *психологія персонажів*; 4) *мова*; 5) *читабельність* (і, відповідно прогноз щодо *продажу*). Оцінки виставляємо за 12-бальною шкалою по кожній із позицій. У сумі один роман може одержати максимум 60 балів. Далі, якщо його читало, наприклад, 5 осіб, додаємо їхні бали і ділимо на 5. Виходить середній бал, який і визначає рейтинг. Це чималою мірою страхує від суб'єктивності. Окрім усього іншого, викладач, має змогу, поперше, активізувати жанр усної розповіді (а з цим у наш блютузний час не вельми благополучно), з обміном думками та висловленням критичних суджень; а по-друге, перечитуючи вже письмові рецензії студентів, – практично унаочнювати вимоги спецкурсу «Теорія і практика редагування».

Нижче публікую з незначними скороченнями (<...>) рецензії на романи, що здобули три перші призові місця. Підкреслення, що

пояснюють правки, а також закреслення та вставки [у квадратних дужках] – мої.

Надія Гуменюк, «Вересові меди» – I премія Наталія Мандрицька, 4-й курс:

1. Заманливість заголовка. Це алюзія на баладу Л.-Р. Стівенсона «Вересовий мед». Інтригує те, що сполюка вжита у множині та перенесена на український ґрунт. <...> **10 балів.**

2. Композиція. Вересові меди – сюжетна опора тексту, центральна художня деталь і міф одночасно, що об'єднує персонажів, стає причиною конфліктів та засобом їх вирішення [розв'язання]. В основі роману – життєві перипетії Дани. Після народження дівчинка губить маму, випавши з фурманки на мокру польову дорогу. Героїню виховують нерідні батьки. Дівчина випадково зустрічається зі справжньою мамою, згодом потрапляє до в'язниці. Через деякий час героїня дізнається про те, що в неї була сестра-близнючка, яка померла від репресій радянського режиму. Дана доглядає сина сестри, шукає і врешті знаходить своє втрачене кохання. Ці події мають культурно-історичне тло – зміна польського панування в Україні на радянське, театральне життя міжвоєнного двадцятиліття, Друга світова війна, боротьба УПА за українську незалежність... Ситуації особистісного й історичного планів тісно взаємодіють, вдало поєднуються. Сюжет нелінійний: події ХХ століття – спогади зрілої Дани. Дидактичність у тексті лише натякова, і це змушує читача самостійно робити висновки, обирати, як ставитися до того чи того персонажа. Автор не обмежується темами історії й кохання, зосереджує увагу на зіткненні міської і сільської психологій, конфліктах поколінь, прагненні досконалості. **10 балів.**

3. Психологія персонажів глибока, складна, обґрунтована. Герої неоднозначні, але послідовні у своїх діях. Образ головної героїні яскраво втілений завдяки передачі її духовної еволюції, формування пріоритетів. Окрім цього, автор співставляє [зіставляє] різні вияви особистості Дани – зріла, досвідчена героїня бачить динаміку власного розвитку, унаслідок цього [завдяки чому] повною мірою розкривається її характер, постає як гармонійна єдність. Образ Юрка – коханого Дани і одного з ватажків УПА – контрастний,

живий, не ідеалізований (на відміну від багатьох подібних образів). Стосунки персонажів зображено без зайвого пафосу, драматизму. **10 балів.**

4. Мова героїв колоритна, індивідуалізована, майстерно передані особливості поліського діалекту. Текст написаний напрочуд грамотно, майже не потребує редакторського втручання. **10 балів.**

5. Роман *цікавий для читання*, осмислення, приверне увагу багатьох завдяки різноплановості тем, оригінальному образу головної героїні. **10 балів.**

Разом – 50.

Ніна Козачинська, 2-й курс:

1. Заманливість заголовка. Не знаю, наскільки сильно мене б заінтригував роман із такою назвою, проте було б цікаво погортати так звану українську версію відомої легенди. А от згодом, вже [уже] при прочитанні, одразу стало би зрозуміло, що твір повністю оригінальний і має мало спільного із шотландським фольклором. Назва, безперечно, відповідає змістові. **10 балів.**

2. Фабула, композиція. Доля головної героїні роману Богдани Ясницької є його сюжетною основою. Це історія про незламну жінку, яка довго виборює своє право на щастя. Події розгортаються на тлі основних культурних подій та історичних перипетій 20 ст. У романі згадуються тогочасні визначні постаті: образи засновника першого українського театру Миколи Певного та його дружини Ніни допомагають відобразити тернистий шлях українського мистецтва в умовах спочатку [за] польського, а згодом і російського панування. Доля зводить Дану з Миколою випадково, проте дівчина змалку мріяла про театр. У рідному селищі вона частенько розповідає про це Юркові, своєму коханому; закохані планують своє майбутнє життя. Проте, [Але] матері Дани з особистих причин Юрко не подобається. Тікаючи від нелюба Степця з власного весілля, Дана навіть не підозрює, який подарунок приготувала їй доля. Але попрацювати в акторський труп їй вдається недовго: дівчину ув'язнюють за зв'язок із політ'в'язнем Арсеном, зовсім їй невідомим [не відомим]. Бабуся Димка згодом розповідає, що у дівчини була сестра-близнючка Олеся, а саму Дану

виховувала Настина, її названа мати. Тепер Дана згадує дивний випадок із дитинства і жінку, яка так упевнено називала її дочкою. Надалі дівчина має подолати безліч труднощів. І коли здається, що надії на порятунок вже [уже] немає, Дану рятує таємничий рецепт Димчиного вересового меду. Із [Зі] своїм першим та останнім коханням після довгих пошуків героїня все ж поєднується. Навіть криваві події Другої світової не можуть їх розлучити. Твір має цікаву композицію: пролог та 3 розділи. Події відбуваються у різних часових проміжках, адже у пролозі читач дізнається про народження Дани, а вже на початку першого розділу розповідається про Дану-бабусю. Використано [Застосовано] цікавий прийом ретроспекції, коли жінка нібито згадує свою історію. Структура твору вибудована гарно, вчинки героїв є вмотивованими [-умотивовані]. **11 балів.**

3. Психологія персонажів. Головна героїня прекрасно прописана. Дана не ідеалізована, що занадто часто роблять зі своїми героями автори історичних романів. Загалом, слово жива [«жива»] характеризує її якнайкраще, тому за образом [нею] спостерігати цікаво. Образові Юрка уваги приділяється менше, але лише [тільки] тому, що образ дівчини у романі є стрижневим. Цікаво змальована Димка – мудра, досвідчена, чуттєва та колоритна особистість. Усі мешканці села настільки [такі] переконливі, ніби списані з реальних осіб. Образ Арсена приваблює своєю духовною чистотою, вірністю та дещо трагічним життєвим шляхом. Майор Ткачов у романі уособлює типового НКВДиста, безпринципного, хтивого та пихатого. Складається враження, що він, на відміну від Федора, мріяв про цю посаду з дитинства [змалку]. **11 балів.**

4. Мова. Майже неймовірна. Окрема дяка за словничок у кінці. Безліч цікавих діалектизмів. Колорит передано. Та трохи типових русизмів [росіянізмів] типу «віднікуватись» і «виглядати» все ж зустрічається. <...> Поки що найбільш багата мова серед моїх конкурсантів. **10 балів.**

5. Читабельність/продаж. Читається на одному диханні [подиху]. За героїв уболіваєш. Несподівані сюжетні повороти дивують. Так хочеться вірити, що молоде покоління

нарешті полюбить історичні романи! **11 балів. Разом – 53.**

Марія Ткаченко, 4-й курс: 1. Назва інтригує і відповідає змістові книги. Ба більше, вересові меди згодом із локальної страви переростають у символ не лише для головних героїв, але і [а й] для епохи. Тому назва хороша. **10 балів.**

2. Фабула насичена, проте передбачувана, бо за кістяк вона має історії західних земель України в період 17–40-х років минулого століття, тому будь-яке згадування дати працює як індикатор наступних подій: чекати приходу німців нам у текст, чи облав на упівців другими совітами. Проте це – перипетії, які трапляються на шляху нашої героїні, і впливають на її власну долю, а доля в неї насичена і своїми дрібними (у порівнянні до воєн, чисток і т.д. дрібними) житейськими жіночими подіями. Як мелодрама – чудова книжка, хоча десь такого читач і очікує. Крім того, під кінець автор почав плутатись у чоловіках головної героїні, але це врятує правка. **10 балів.**

3. Персонажі психологічно розмальовані, не картонні. Проте є деякі моменти, коли вони переграють, але їх мало, і переграють вони в бік великої любові, тому це можна пробачити] **9 балів.**

4. Мова хороша, багато діалектизмів (є навіть словничок діалектизмів, ужитих в [у] тексті, вкінці [наприкінці] роману), проте читається дуже легко і швидко. Відчутно, що автор гарно почуває себе [почувається] в мові. **10 балів.**

5. Читабельність. Думаю, що домогосподарки та бабусі дуже полюбили би цей роман: війна, любов, вольова жінка, добрі люди, декілька історичних персонажів. І ще раз любов. **9 балів. Разом – 48.**

У читанні романів брала участь також наша землячка, що мешкає в Росії. Вона з ностальгійним інтересом прочитала всі 22 конкурсні твори й виставила бали. За «Вересові меди» – 11, 12, 12, 12, 12. Разом – 59. Це зрівноважило остаточний рейтинговий бал – 52.

Світлана Горбань, Наталія Лапіна, «Роман з містом» – II премія

Олеся Мартюк, 2-й курс:

1. Заголовок цікавий, і навіть у романі відкриваються причини вибору саме цієї назви, але він не дуже привертає увагу. **9 балів.**

2. Композиція: роман складається з прологу, 27 розділів і епілогу.

Фабула. Пролог та епілог є ніби обрамленням головної історії у романі, проте насправді це також важливий пласт. Автор у пролозі постійно повертає нас до подій минулого і таким чином пояснює читачеві, чому Матей Свідзинський (один із головних героїв) потрапив до лікарні. Матей був у зоні АТО, і йому ампутували ногу. До нього приїжджає дружина з Франції (там вони проживали останніми роками). Чоловік та жінка кохають один одного. [одне одного, бо коли *один одного* – то чоловіки]. Матей хоче поїхати на реабілітацію до «міста його молодості». Цим завершується пролог. Перший розділ переносить нас у далеке минуле. Західна Україна, родина пана лікаря Станіслава Свідзинського. Назва міста у творі жодного разу не вживається. Лише за натхненними описами, стилем життя, побутом персонажів ми можемо здогадуватися, що це Львів. Розповідається доля [?] його молодшої доньки, Магди. Її нещасливе кохання (всупереч батькам вийшла заміж, але чоловік помер від сухот) і друге заміжжя. Поруч із цим автор зображує, як німецькі окупанти знищували євреїв, як із приходом на Західну Україну радянська влада починає терор проти інтелігенції, масові їх убивства, заслання до Сибіру. Історичні події, з одного боку, розкривають характер Магди, а, з іншого боку, трагічні повороти у її долі спричинені саме цими подіями, хоча автор не зосереджує на них особливої уваги. У кінці останнього розділу нам відкривається, що Матей із прологу – це нащадок брата Магди, якого вона дуже любила, як і взагалі родину. В епілозі ми знову зустрічаємося з Матеєм і його дружиною. Вони повертаються до Львова, де відчувають затишок і навіть спокій. І в нас прокидається надія на краще, на мир і щастя. Загалом сюжет роману дуже добре прописаний. **11 балів.**

3. Психологія персонажів прописана. Автор вдало використовує художню деталь, хоча не винаходить нічого оригінального. Вчинки героїв умотивовані. **10 балів.**

4. Мова твору непогана, проте багато калюк, неправильне використання [вживання] тире. У мові персонажів-вояків – прагнення максимально наблизитися до живого

народного мовлення. Мова персонажів відповідає їх[нім] характеристам, соціальному статусу. Загалом було б красиво, якби не помилки. **8 балів.**

5. Роман *читати цікаво*. Автор дуже вдало поєднав різні теми, не сухо, але й не вдаючись у надмірні сентименти. У сучасній українській літературі не вистачає таких історій, які б і змушували подумати, але й залишали нам право сподіватися на краще майбутнє. **9 балів. Разом – 47.**

Оксана Харун, 2-й курс, лауреат Міжнародної літературної україно-німецької премії Імені Олеся Гончара 2014 року в номінації «Проза»:

1. Гарна, досить вдала *назва*. У читача одразу з'являється зацікавленість, тому що заголовки може свідчити про наявність романтичних стосунків із містом, і власне, хочеться з'ясувати як саме вони зреалізуються. **11 балів.**

2. Розповідь починається із болісної ситуації сьогодення. Матей Свідзинський – українець, який декілька років жив у Франції, і повернувся в Україну, щоб воювати в АТО. Під час воєнних дій, він отримує важке поранення (позбувається ноги), оклигується у військовому шпиталі, звідки повинен повернутися у Місто, куди щось тягне. Далі йде флешбек: Матей приїхав до Міста, де живе таємнича тітка, яку ніколи ніхто у сім'ї не любив, проте яка завжди прислала подарунки. Приїхавши і зустрівшись з Магдою, він дізнається що його названо на честь її першого чоловіка. Знову йде нове обрамлення у вигляді історії молодості Магдалени Свідзинської. Вона – панського роду, батько – відомий стоматолог, мати – справжня господиня з манерами, та два брати. Події розвиваються одні за одними: її юнацтво, [дівоцтво], коли вона розважалась з братами тим, що обманювала багатіїв і заставляла [змушувала] розплачуватись грішми або походами у дорогі ресторани; знайомство із її майбутнім чоловіком Матеєм, який був бідний викладач та ще й смертельно хворий; розстріл батьків та вигнання братів, коли прийшли совіти, новий чоловік – майор, який рятує її саму та допомагає Магдиним братам уникнути смертної кари. Також зображено її життя під час Другої Світової війни, розстріл євреїв, серед яких була подруга Магди із кон-

серваторії. Зрада служниці, яка колись працювала на Свідзинських, проте хотіла помсти і таким чином сама собі вирила яму. Під кінець твору пояснюється, як же вийшло так, що Матей – її родич, і чому зв'язок тітки із сім'єю був односторонній. Завершується роман тим, що до героя із Франції приїжджає його кохана, вони переїжджають в [у] Місто, яке залюбки приймає їх до своєї сім'ї, де саме їх місце.

Композиційно твір гарно побудований – обрамлення дозволяють [допомагають] нам зануритись у його глибину, а ретардація [-] осягнути її широту. Всі причин[ов]о-наслідкові зв'язки вмотивовані, продумані. Події ніби впливають одна з одної, розгортаючись і відкриваючи загадку таємничої родички та імені героя, яку подано на початку розповіді. Також наявний абстрактний [виведено персоніфікований] образ Міста, який є уособленням чогось рідного і затишного. **11 балів**

3. Психологія героїв розкривається із кожною ситуацією, у котру вони потрапляють. Характер Магди змінюється – від панської дочки до жінки, яка пережила чимало смертей і важких подій. Щодо характеру Матея, то він залишається незмінним: хлопець-патріот, який після всіх проблем залишається жити в Україні, у таємничому Місті. **10 балів**

4. Мова персонажів гарно прописана, кожен із них має свої неповторні особливості. Вона не пересичена зайвими чи недоречними словами, проста і грамотна, занурює у [в] атмосферу роману. Завдяки цьому його досить приємно і легко читати. **11 балів**

5. Роман *може зацікавити* всіх, кому подобаються любовні історії у взаємодії із західноукраїнською (та й українською загалом) історією. Сподобається як молоді, так і людям трошки старшим. **10 балів. Разом – 53.**

Дарина Гладун, 4-й курс, лауреат Міжнародної літературної україно-німецької премії Імені Олеся Гончара 2015 року в номінації «Поезія»:

<...> Магдалена Свідзинська знайомиться із хворобливим Матеєм, одружується з ним проти волі батьків. Чоловік помирає у перші дні II Світової. Тоді Магда живе з майором Мартиновим, НКВДистом. Тоді – з колись закоханим у неї німцем Гогенцоллерном, тоді – знову з Мартиновим. Свою квартиру в одному зі

старих львівських будинків заповідає єдиному спадкоємцю – двоюрідному онукові Матееві. Матей продає квартиру і переїжджає до Франції, де живе з Анеттою. **Тоді** їде на фронт.

1. Заголовок: цікавий, хоча правило милозвучності й порушене («Роман із містом»). Правда, був уже «Роман із каменем», і реклама Hundai Jets зі слоганом «роман із містом». («Роман зі змістом», бо зміст таки є, нехай навіть наприкінці). Заголовок, як то часто буває, відповідає не всьому творові, а лише провідній темі останніх 10-ти сторінок. Назвати цей текст «романом» не можна: це – повість. Краще би пасували «Музика Магдалени», «Матей і Магдалена», «Літопис від Магдалени». **10 балів.**

2. Сюжет, композиція; вмотивованість ситуацій: читати про Магдалену – цікаво, але лише спочатку. Зі смертю Матея у житті жінки і в романі починається якийсь жах: неправдоподібно-щасливі збіги обставин, війна, яку видно лише у вікно, образ святої-непорочної жінки, яка спокушала чоловіків у 16 з братами-батьрами, але під час війни і з німцями не співпрацювала, НКВДистам не допомагала. Спершу ідеальність опису не така очевидна, бо добре прописана психологія головної героїні, поруч із нею діють досить цікаві фактурні персонажі, які, зрештою, зводяться у крапку (чи в маску). Власне, крім Магдалени, її батьків та братів на початку сюжетної лінії, ніхто не діє вмотивовано. Так,] Кася ненавидить Магду просто так, вчительки музики ні сіло ні впало обговорюють дівчину так, щоб вона все почула, суворий майор НКВД з першого погляду закохується у Магду, випадково поселяється саме в її квартирі, бачить її фото, розпитує про неї в Касі, знаходить... Але це – півбіди. Починаються проблеми у творі з прологом про АТО: клішованим, ура-патріотичним прологом із клішованими, погано прописаними героями, яких мотивує бути там лише голий патріотизм, а більш – нічого («...кричите, що Бог створив вас не на те», щоб краще ви писати учились...). За сюжет АТО ставлю 2: крім набору вражень автора про війну, яке вона, вочевидь, почерпнула з новин, ідеалізованих АТОшників і наскрізь гнилих і поганих «зозомбованих руских», крім Дона, якому під час Майдану снайпер поцілів в око, Клаптя, який загинув, байкера-мільйонера, який одружився із найгарнішою дівчиною і

привіз на блок-пост свого 12-річного сина, ми зустрічаємо Матея, який втрачає ногу, але ми йому не співчуваємо, бо автор, окрім як безпідставним патріотизмом, нічим його більше не наділив. **9 балів.**

3. Психологія персонажів: Магдалени – нерівно прописана, але нехай. Решти – прописана жакливо. За Гогенцолерна і братів на початку твору великі +, за решту 30 з гаком персонажів – величезний мінус. Читач, почувши історію Магди, так і не розуміє, за що її ненавидить Ядзя, якій Магда допомагала, чим могла. Не розуміє Касі, не вірить НКВДисту Мартинову... Про АТОшників мовчу: їхня психологія для автора залишилася такою ж незрозумілою, як і війна (бо II Світову у Львові Магдалена просиділа вдома). Жаху війни ми не відчуваємо. Цей твір – про трагедію людини, але не народу. **8 балів.**

4. Мова. Непогана, але... Львівська авра у романі про Львів майже відсутня, за винятком фраз, після яких автор наголошує на тому, що це «характерна львівська говірка», далі всі: євреї, німці, українці різного походження і освіти, розмовляють літературною мовою, іноді з вкрапленнями русизмів (НКВДисти). Синтаксис неприємно вражає. Багато «очепятток». Русизми у мові автора. **9 балів.**

5. Читабельність/продаж. Попри все [] читається легко, певно, знайдуться люди, які б таке купили, але з точки зору [погляду] художності, варта ця річ небагато. Якщо автор викине жакливі пролог та епілог, трохи краще попрацює над вмотивованістю дій решти персонажів, мовою, їхньою подальшою долею (про більшість героїв ми не знаємо ні куди вони ділися при більшовиках, ні, що вони робили при німцях, ні, чи були в них діти...). Багато місця займає переливання з пустого в порожнє, яке не має цінності, а лише сповільнює сюжет. Коло читачів: домогосподарки, які оселять прочитати величезний, відірваний від решти твору, пролог. Тобто: вкрай вузьке. Відрізняється пролог-епілог навіть за стилем написання: він «чоловічий», тоді як решта твору «жіноча». Сумнівний фінал не задовольнить смаків домогосподарок, а невмотивовані ситуації – критиків. Але з сюжетом про Магду можна попрацювати і перетворити її на Магдалену ХХ століття... **7 балів. Разом – 43.**

Поліна Левицька, 4-й курс:

1. Назва не зовсім відповідає суті роману. Любов до Львову [Львова] [–] лейтмотив, але вона не є елементом, що об'єднує сюжет. **6 балів.**

2. У романі є дві **сюжетні лінії** – Матея і Магди (фактично одна головна – Магди). Лінія Матея розгортається у наш час, слугує чимось на зразок передмови і післямови до лінії Магди. Основний сюжет – історія львівської інтелігентки Магди, про її нещасливе кохання, важке (хоча для неї – не дуже) життя під час війни, і найголовніше – про її теплі почуття до родинного маєтку, який вона не може покинути. Цей роман грішить на ідеалізацію усього – головної героїні, її радощів і, навіть, страждань. Він трохи похмуріший за Діснеївський мультік, але так само нереалістичний. Немає у що повірити – ані в Магду, ані в кохання усіх чоловіків до неї, ані в невмотивовану заздрість її служниці, ані в долю Матея. Єдине, у що справді віриться, так [то] це у кохання до міста, бо Львів розкішний. Втім [Утім], роман цього донести не зміг. **8 балів.**

3. Психологія персонажів примітивна. Складні та незручні діалоги автор опускає, натомість ставлячи читача перед фактом, що той кохає ту, а та кохає того. Без «тому що», без нічого. Через це складно повірити у щирість почуттів персонажів. Навіть головна героїня Магда зображена схематично. Її характер позбавлений розвитку. Вона просто була щаслива, а стала сумною. У цьому – вся зміна. **5 балів.**

4. Мова – єдине, що дає змогу отримати насолоду від читання. **Русизми** трапляються рідко, діалектизми, хоч нечасто, але з'являються і створюють атмосферу. Втім, репліки персонажів позбавлені індивідуальності. Мова оповідача та персонажів абсолютно однакова: солодка, мелодраматична, насичена слізьливими метафорами. **7 балів.**

5. Читабельність нормальна. Роман з претензією на інтелігентність може зацікавити читача і навіть забезпечити декілька приємних вечорів читання. **6 балів. Разом – 32.**

Експерт із діаспори: 8, 9, 9, 10, 9. Разом – 45. Остаточний рейтинговий бал – 42.

Петро Лущик, «Хата на околиці села» – III премія

Анжела Кондрачук, 4-й курс:

1. Можна було придумати щось цікавіше. Автор не захотів трохи поміркувати. **Заголовок** надто простий, сучасного читача не вразить і не зацікавить. **8 балів.**

2. Роман оповідає історію сім'ї Засмужних. Старший брат – Іван – солдат, уже на початку твору служить в австрійській армії. Пізніше туди вирушає середній – Теодор, який служить в особливих військах. Менший[,] Юрко[,] не встигає потрапити туди, бо починається війна. Зображено життя кожного з братів, історії вже їх родин, випробування війною, голодом. Хоча все ж таки головна розповідь пов'язана з середнім братом та його родиною. Автор показує, як Теодор проходить війну, де буває, скільки горя на нього випадає і як вірні друзі і [та] гострий розум допомагають все [усе] подолати. І саме історією сина Теодора та його родини завершується твір.

Цікавинкою роману є те, що автор використовує якісь відомі факти з історії України і [та] загалом з світової [зі світової], і органічно вводить в твір [у твір]. Наприклад, про вбивцю спадкоємця престолу в Сараєво, якого Теодор зустрічає під час арешту[,] та багато іншого. І ці вставки досить гармоніч[й]но вплітаються в канву тексту. Надто багато, на мій погляд, у творі описів армійського життя, чинів і т.д. Мені, як дівчині, хотілось пропускати довгі розповіді про якийсь військовий чин або одяг загону. <...> Дуже красиво завершено роман, автор зміг підібрати найгарніші слова і найемоційнішу ситуацію. **10 балів.**

3. Психологічно персонажі виписані чудово, як головні, так і другорядні. Чудові типи. Можна мотивувати їхні вчинки. Кожен з них індивідуальність. **11 балів.**

4. Мова непогана. Але хотілося більше мовної індивідуалізації персонажів, зважаючи на місце дії та національність деяких героїв. Стиль мови трохи нагадує письменників ХХ століття. Навіть не знаю, як це оцінювати, позитивно чи негативно? **9 балів.**

5. Загалом роман цікавий, але дана [ця] тематика і стиль написання **не зацікавить** широкого кола читачів, особливо молодого віку. Якби він був написаний століттям раніше, можливо, міг би мати набагато більшу популярність. **10 балів. Разом – 48.**

Софія Безверха, 2-й курс:

1. Заголовок доволі вдалий. Родина Засмужних справді мешкала на околиці села Кам'янка Лісна, і пізніше, внаслідок вимушених переселень, рідня оселялася випадковим чином віддалено від односельчан. Можна було назвати роман трохи простіше, але водночас метафоричніше: «Хата скраю». **10 балів.**

2. Читач знайомиться із родиною Засмужних у складі Марти та її синів: молодшого Юрка, середульшого Теодора та старшого Івана. Вони проживають у селі Кам'янка Лісна, що на Галичині «серед людей, але без сусідів». Іван тільки-но повернувся з військової служби, настала черга й Теодора, адже він досяг 21 року. Завдяки знанням польської та німецької мов юнак, подивувавши усіх [всіх], потрапляє до драгунського елітного полку цісарства (Галичина на той час була в складі Австрії). Дізнаємося, що Іван одружився з Настунею, Теодор дорогою додому (на побивку) зустрів Палазю, сестру Настуні, яка за його відсутності стала гарною дорослою дівчиною. Отець Саламон, видатний духовний і політичний діяч села, агітує Теодора вступити до партії москвофілів, і той навіть кілька разів прийшов на збори. Та Теодор не помітив, що син вийта Семко Проців, який заглядався на Палазю, щось активно занотовує. Лише потім він дізнається, що то була детальна інформація про його «москвофільські настрої». У Настуні та Івана народилася донечка Ганна, пізніше – сини Степан та Дмитро. Тимчасом Теодор засватав Палазю, котра втратила дві дитини перед тим, як врешті народити здорового хлопчика Михайла. Трагедія в Сараєві стала передумовою Першої Світової та потягнула за собою хвилю мобілізації юнаків і чоловіків. Розпочалися пошуки відчайдушних москвофілів, до яких нібито належав і Теодор. Як виявилось, то Семко все влаштував так, аби помститися Палазі та Теодору [й Теодорові] за своє нещасливе кохання. Теодора спочатку гонять [женуть] у Терезін, потім – у Телергоф – «де віднині вони – ніщо». Переживши торттури та знущання Семка (якого потім задушив Теодорів побратим), хворобу та смерть товаришів, Теодор випадково зустрічається з обер-лейтенантом Шлосманом, з яким співпрацював у драгунському полку. Внаслідок

цієї [Завдяки цій] зустрічі юнак стає перекладачем і працює з паперами фактично на нового цісаря Карла. Іван Засмужний тимчасом служить у війську, «риючи окопи біля своєї хати». У зв'язку з постійною зміною [Через постійну зміну] влади, змінюються і вороги для братів. У боротьбі проти поляків став калікою молодший син Юрій, якого вже забрали у військо [до війська]. Трохи поживши в спокої, але в складі Польщі, брати оклигали від сумних подій. Але несподівано помирає Юрій. Теодора обирають вийтом, і він з усією серйозністю та життєвою мудрістю намагається налагодити ситуацію в рідному селі. Підрастають внуки [онуки]: Степан та Дмитро служать у війську, Михайлик – непридатний [непридатний]. Засватавши Ганну, лишається в селі, у них народжується син Федір.

Починається Друга Світова. Михайло вирішує йти до війська добровольцем. Опинившись на полі бою обеззброєним [знезброєним], голодним та невідготованим, він розуміє, що солдати є фактично гарматним м'ясом. Його впевненість у цьому зростає, коли всі його друзі гинуть справді за ледь-ледь окреслену мету: «За Сталіна!». Михайло, Федір Кудрик та Іван Халявка вирішують втекти [утекти]. Наслідок: Михайло потрапляє до в'язниці НКВС за дезертирство. За волею щасливого випадку, він обмежився роботою на Львівському авторемонтному заводі, а не засланням на далеку Північ.

Різдво. Контужений на війні, Степан повернувся додому, Дмитро також сидить за святковим столом разом із родиною. Діти Михайлика та його дружина Ганна моляться тільки про одне: щоб татусь повернувся. Аж тут несподівано лунають його стомлені, але впевнені кроки...

Сага поділена на розділи, кожен із яких має конкретну назву. Дуже важко визначити композиційні елементи твору, адже для кожної історії про окрему особу вони різні. Твір не має чітко вираженої кульмінації, зав'язки. Проте експозицією можна вважати перший розділ («Освячення церкви»), де читач знайомиться з головними героями та місцем дії. Наявний і [Є й] епілог, автор його чітко виділив (про те, як родина вже старого Теодора чекає на прибуття Михайла за різдвяним столом).

Оскільки автор надзвичайно обізнаний в історії перебігу описаних подій, вигадані ситуації логічно в'яжуться із загальновідомими фактами. Можливо, автор надто деталізує, постійно оперуючи датами битв, напрямками руху дивізій та навіть точною кількістю бійців. Але все це створює неперевершену атмосферу для читача, ніби він знаходиться [перебуває] серед солдатів чи сидить за родинним столом. Автор ознайомлений і з шаром традиційних вірувань галичан. Обряди, моральні неписані постулати, звичаї – все це ми простежуємо на прикладі повсякденного життя героїв. **12 балів.**

3. Психологія кожного з героїв [персонажів], навіть побічних, прописана чудово. Іван – чудовий господар, роботящий, відповідальний. Теодор – гордість села – вправний воїн, політик, мудрий батько та дідусь. Він завжди готовий поділитися останнім зі своїми побратимами. Юрко, у дитинстві запальний хлопчина, не зміг пронести цю життєствердну позицію крізь усе життя – війна завадила. Ставши інвалідом, він постійно бідкався, чи не став тягарем для братів. [А] Перед смертю ж він шляхетно заповідає все своє скромне майно зовиці брата [– братовій дружині], що не покинула його напризволяще. Семко Проців – обмежений та невдоволений, є зрадником. Але така його поведінка в ставленні до Теодора обґрунтована бажанням помсти. Війтів син закінчує життя у холодному Телергофі, задушений побратимом Теодора з пляшкою горілки в руках. Жіночі образи схожі: усі вони – матері та дружини, що чекають на своїх чоловіків та [і] синів, виховують роботящих доньок. Але жінки переважно пасивні. Другорядні персонажі прописані згідно з їх роллю у творі: це медсестри, священники, командири, солдати, вороги тощо [...] У творі бачимо багато реальних історичних постатей (Гаврило Принцип, цісарі, Петлюра...). **11 балів.**

4. Мова хороша. Іноді зустрічаються російізми, лексичні помилки та невмотивовані часом мовні вислови. У зв'язку з описаними подіями, часто наведені [зустрічаємо] фрази німецькою, польською, російською мовами, що характеризують відповідних персонажів. У творі наведено кілька політичних документів у повному обсязі. Безумовно, роман потрібно вчитати. **10 балів.**

5. Скажімо так: попри історичну, навіть воєнну, тему, твір сприймається легко. Звичайно, для людини, яка зовсім не знайома із ситуацією в Україні, сага може здатися дещо [трохи] заплутаною та незрозумілою. Завдяки уведенню соціально-психологічних тем та особистих історій вигаданих персонажів, автор досягає синтезу історичного та художнього текстів. Я гадаю, що роман буде цікавим усім, незалежно від уподобань та віку. **10 балів. Разом – 53.**

Олена Бодасюк, 4-й курс:

<...> В [У] романі піднімаються [порушено] «вічні» теми: дружби, кохання, вірності, батьків і дітей.

1. Заголовок жахливий. Якщо захотіти вигадати гірший заголовок – не відразу й придумается. Якщо взяти до уваги великий обсяг твору, то на мою думку, книгу з таким заголовком не те що ніхто не купить – а задарма не візьме. При прочитанні заголовка без знайомства з самим романом – складається зовсім інше уявлення про твір. І бажання читати зникає. **5 балів.**

2. Композиція: ситуації вмотивовані, композиція вдала, є декілька смислових центрів у романі, перенесення уваги з однієї сюжетної лінії на іншу тримає інтригу. **11 балів.**

3. Психологія персонажів виписана, персонажі сприймаються як «живі», їм хочеться співпереживати. **12 балів.**

4. Мова: немає грубих порушень граматики чи пунктуації, однак протягом усього твору – майже однакова мова. Якщо психологічно персонажі справді відрізняються, то мовно – майже ні. Мова персонажів мало чим відрізняється від авторської мови. **9 балів.**

5. Читабельність/продаж: читається більш-менш нормально, проте, майже як і в кожному історичному романі – забагато деталей. Все ж таки це художня література, а не суто історична. Хоча, можливо, якщо цільова аудиторія – чоловіки, то їм може бути цікаво читати про військовий побут в усіх деталях. Продаватися твір буде тільки за умови зміни назви. І, можливо, непогано було б трохи скоротити обсяг, прибравши деталізацію та «описові» епізоди, які не рухають сюжет. **8 балів. Разом – 45.**

Ніна Козачинська, 2-й курс:

<...> 4. Мова. Суцільний жах. Мало того, що калькування, ще й витончено безглузде. Не втримаюсь, щоб не привести [навести] кілька прикладів: «З вигляду вони виглядали однолітками». «Морози одразу заморозили усіляке бажання росіян наступати». «Табір розпустили, тим більше, що більшість була українців». У автора проблема з висвітленням відомого і нового у реченнях. Постійні тавтології. І пунктуація страждає. Це дуже псує враження.

5. Читабельність/продаж. Зрозуміло, що читабельність не дуже. Та якщо над цим довгенько посидить редактор, роман виявиться досить непоганим. Свою аудиторію знайти може. **Бали: 10, 10, 10, 6, 8. Разом – 44.**

Ніна Келле, 2-й курс:

1. Назва і припис до неї [жанрове визначення] «сімейна сага» обіцяє читачу [читачеві] подорож у минуле, не динамічну [неквапливу] розповідь, переповнену сімейними таємницями і побутом. Цілком інтригуюча, атмосферна. **10 балів.**

2. Багато описів церковних обрядів, побуту сільських людей, ставлення людей до церкви, пейзажів, військового побуту, сімейних стосунків, родинних зв'язків. Добре прописаний настрій епохи. Усі історичні події та загальноважливі суспільні зміни описано навколо головних героїв – родини Засмузних. Це з історичного роману робить твір сімейною сагою. На першій [передній] план стають [виходять] переживання головних героїв, звичайних людей, та їх[ніх] сімей. Через це важливішими є сімейні драми, аніж порушений суспільний лад. Особисті переживання, почуття, втрати і радощі героїв стають відомим читачу і [відомі читачеві й] емоційно сприймаються як свої. Це простий психологічний прийом, що відходить від хронологічного опису подій і насичує роман живими справжніми емоціями. **9 балів.**

3. Саме через те, що у центрі всіх історичних подій стоїть звичайна середньостатистична для того часу сім'я, то характери героїв прослідковуються [простежуються] в динаміці, а не статично. Можна спостерігати розвиток і зміну героїв через обставини, у які їх ставить життя. Тому можна сказати, що психологія персонажів розроблена добре, цікаво спо-

стерігати їх рішення і дії у складних ситуаціях. **10 балів.**

4. Складається враження, що українська мова не рідна автору, або він просто не дуже добре нею володіє. Трапляються недоречні вислови, сучасні слова і вирази серед імітації мови початку минулого століття, кальки з російської мови, звороти, не притаманні українській мові. Діалоги героїв часто здаються штучними. Разом із тим, доречним було б перекладати діалоги, які відбуваються на польській чи німецькій мові. **7 балів.**

5. Загалом роман читається неважко, але неможливо з точністю сказати, на яку саме аудиторію він розрахований і чи буде цікавим широкому колу читачів. **7 балів. Разом – 43.**

Поліна Вишенська, 2-й курс:

1. Заголовок, на мою думку, надто простий і нехитрий для сучасного вибагливого читача, але підходить романові. Хата – це місце, що об'єднує сільську родину, її символ і опора. Автор називає роман сімейною сагою, не наголошуючи на соціальній ситуації, що розгортається у творі. Отже, заголовок відображає його задум. **9 балів.**

2. Можна сказати, що головний герой роману – вся родина Засмузних. Але центральний персонаж твору – це Теодор. Він долає складний шлях через війну, хворобу, проблеми в родині. Історія життя Теодора і його сім'ї розгортається на тлі історичних подій початку 20 століття, коли Україна виявилась розірваною між західними країнами і Росією. Герої роману стають заручниками ситуації і мусять виживати будь-якою ціною. У творі немає єдиного кульмінаційного моменту, напруження виникає і спадає кілька разів. Герої постійно балансують на межі життя і смерті, більшість персонажів до кінця твору не доживає. Але попри трагічність загальної картини, роман закінчується добре. Михайло, син Теодора, повертається додому. Автор застосовує цікавий прийом – вміщує у текст події, пов'язані з відомими історичними постатями, у формі випадку, наприклад, Теодор випадково наштовхується на Івана Франка у Львові, а у в'язниці зустрічається з Гаврилом Принципом – убивцею Франца Фердинанда. Відходячи від сюжетної лінії, автор коротко оповідає долю тієї чи іншої реальної особи. **9 балів.**

3. Теодор постає перед читачем людиною сильною, сміливою, готовою на все заради своєї сім'ї. Він не всесильний герой-рятівник, він зображений реалістично, інколи проявляє слабкості, але не здається перед життєвими труднощами. Автор майстерно описує його почуття та переживання, проводить шляхом еволюції персонажа впродовж багатьох років, від молодості до старості. У кінці твору вже старий Теодор поступається місцем своєму синові Михайлу, який схожий на батька і проходить схожий шлях. Важливу роль відіграють також брати Теодора: його помічники, порадиники, його опора. Характери героїв завжди розкриваються в дії. Жіночі персонажі роману статичні, вони існують лише як частина життя героїв-чоловіків, але частина важлива, невід'ємна. Настуня, Палазя і Марта ідеально вписуються в образ ідеальної української дружини і матері. **12 балів.**

4. Роман написаний чистою українською мовою з невеликою кількістю помилок. Часто зустрічаються іншомовні (польські, німецькі) вислови, які не вимагають перекладу і не погіршують сприйняття тексту, використані доцільно. Недоліком, на мою думку, є те, що автор пише про Західну Україну, не застосовуючи західноукраїнських діалектизмів. **11 балів.**

5. *Читається* легко. Незважаючи на велику кількість історичних фактів, текст не переобтяжений. Роман оповідає про тяжке минуле українського народу, про його незламність. Ця тематика зараз актуальна для українського читача. Я вважаю, що роман мо-

же бути цікавим для людей будь-якого віку. **12 балів. Разом – 53.**

Бали від експерта з діаспори: 10, 11, 11, 11, 12. Разом – 55. Остаточний рейтинговий бал – 48.

Отже, у ролі колективного експерта прес-тижнього конкурсу «Коронація слова – 2015» виступили, зокрема, студенти спеціальності «Літературна творчість, українська мова і література», перспективні літературознавці, вони ж прозаїки, поети, драматурги (деякі вже й самі є лауреатами різних конкурсів). Їхні оцінки романів (часом із яскравим унаочненням тези П. Рікера про конфлікт інтерпретацій), винесені на основі поєднання «класичних» і «маскультивських» критеріїв, загалом збіглися з ухвалою журі конкурсу. Щоправда, остаточні рейтингові бали в нас розподілилися так: **52, 42, 48**. Тобто, якби журі пішло тільки за цими оцінками, то мало б поміняти лауреатів другої й третьої премій місцями. Так само, але ще з вищими балами в усіх випадках, оцінила ці романи й експерт із діаспори. Окрім того, романи Тетяни Пишнюк «Божа вивірка» та Ольги Мігель «Сновида» здобули в нас не нижчі бали (відповідно, **49 і 52**), що також урахувало журі, нагородивши їх спецвідзнаками від імені Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

А загалом наша підсумкова таблиця налічує 55 сторінок тексту, набраного 9-м кеглем у форматі альбому, майже без полів. Там чимало цікавих критичних суджень про всі 22 романи фіналу. Довелось обмежитись.

А. ТКАЧЕНКО
Kyiv

THE CRITERIA FOR EVALUATING NOVELS MASS CULTURE

Given the fragmentation of the evaluation criteria of the texts of mass culture, this article proposes an integrated approach that meets not only traditional elements of form and content, but pragmatic interests of publishers and the needs of readers. The aim of this approach is to promote both artistic and aesthetic origins, and novels readability of popular culture.

Key words: temptation titles; composition; psychology of characters; language; readability.

А. А. ТКАЧЕНКО
г. Киев

К КРИТЕРИЯМ ОЦЕНКИ РОМАНОВ МАССОВОЙ КУЛЬТУРЫ

Учитывая разрозненность критериев оценки текстов массовой культуры, в статье предложен интегрированный подход, отвечающий не только традиционным требованиям к элементам содержания и формы произведений, но и прагматическим интересам издателей и запросам читателей. Цель такого подхода – способствовать упрочению как художественно-эстетических начал, так и читабельности романов массовой культуры.

Ключевые слова: заманчивость заглавия; композиция; психология персонажей; речь; читабельность.

Стаття надійшла до редколегії 30.09.2015